

УДК 57.06: 582.52: 633.11

Меженський В.М., Якубенко Н.Б.

Український інститут експертизи сортів рослин, Україна

e-mail: mezh1956@ukr.net

УТОЧНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЗВИ ПШЕНИЦІ КАРТЛІЙСЬКОЇ (*TRITICUM CARTHLICUM* Nevski)

Рід *Triticum* L. складається з декількох видів пшениці, сорти яких відіграють визначальну роль у харчуванні людства. *Triticum carthlicum* Nevski (syn. *T. persicum* Vavilov ex Zhuk.) поширена на Кавказі, у Малій Азії та на заході Ірану. Культивується як харчова рослина, трапляється як домішок у посівах інших видів пшениці.

Описана Сергієм Невським у «Флоре ССРСР» у 1934 р. як пшениця «карталінська». Ця назва виду фігурує в монографії М.М. Цвельова «Злаки ССРСР» (1976), «Культурная флора ССРСР» (1979), книгах вітчизняних авторів: «Селекція та насінництво польових культур» (М.Я. Молодицький та ін., 1995), «Морфологія, біологія, господарственная цінність пшениці» (В.В. Шелепов та ін., 2004) тощо. Варіантне написання «кар-Малінська» в останньому виданні є, вірогідно, друкарською помилкою.

У зв'язку з поданням заявки на реєстрацію нового сорту, який належить до цього таксону, виникла потреба уточнення його української назви.

Перекладання видового епітету з російської дає українську видову назву пшениця «карталійська». Хоча автор назви *T. carthlicum* навів російський відповідник латинського видового епітету саме як «карталінська», це не зобов'язує повторювати його українською через невідповідність російського перекладу оригінальному латинському епітету. Етимологія назви вказує на Картлі (груз. ქართლი) – регіон Грузії, де розташована столиця країни. Ця назва має давнє історично-географічне підґрунтя. Прикметники, що пов'язані з цим топонімом мають двояке написання *картлійський* та *карталійський*. С.А. Невський надав переваги другому варіанту, який нині вважається застарілим. Натомість, як свідчить аналіз посилань в Мережі нині основним є написання *картлійський* (Картлійський хребет, Картлійське царство, картлійський діалект тощо).

Правильний переклад латинських назв дозволяє відійти від застарілих назв (Зиман та ін., 2008). Єдино вірним шляхом утворення українських назв слідування латинському оригіналу (Меженський, 2018). Так як оригінальним видовим епітетом є *carthlicum*, то перекладати потрібно саме його, а не орієнтуватися на застарілий переклад російською із зайвою літерою – «карталінська». Отже правильним перекладом латинського епітету *carthlicum*, що утворений від топоніма Картлі, українською є «карталійська», а не «карталійська».

Існує декілька класифікацій роду *Triticum*, зокрема «генетична» класифікація МакКі (Mac Key, 1975), у якій таксон, описаний як *T. turgidum*

L. subsp. carthlicum (Nevski) Á. & D.Löve. Так як в документах UPOV перевагу надано системі МакКі, її також приймають у нас з метою гармонізації назв рослин.

Якщо латинські видові назви є біноменами, то латинські назви підвидів і різновидів є тріноменами. Переклад тріномінальної назви *T. turgidum* *L. subsp. carthlicum* як *пшениця тучна картлійська* створювало б незручності для виробників. Слідування «Правилам номенклатури, таксономії та культуурономії рослин» дозволяє запобігти цьому, бо українські назви як видів, так і підвидів є біноменами. Назва *пшениця картлійська* відповідає науковим латинським назвам таксонів у «традиційній» та «генетичній» системах і збігається в обох. Нині сорт пшениці картлійської 'Мулатка' проходить експертизу в Україні.

УДК 633.367.3:631.526.325

Смульська І.В.*, **Хоменко Т.М.**

Український інститут експертизи сортів рослин, Україна

*e-mail: psp.uiesr@gmail.com

ПОПОВНЕННЯ РИНКУ УКРАЇНИ СОРТАМИ ЛЮПИНУ БІЛОГО

У сучасних умовах сільськогосподарського виробництва пріоритетним напрямком наукових досліджень є обґрунтування та удосконалення сучасних агротехнологій вирощування зернобобових культур на засадах енерго- і ресурсозбереження та екологічної безпечності. У зв'язку із цим, на особливу увагу заслуговує культура люпину білого, яка має важливе кормове і агротехнічне значення. Зерно люпину за вмістом білка перевищує такі зернобобові культури як горох, вику і кормові боби, а за хімічним складом (протеїн, білок, вуглеводи, жири, клітковина, зола) наближається до сої. Майже повна відсутність інгібіторів трипсину значно підвищує перетравність та засвоюваність люпинових кормів. Через це зерно люпину може використовуватися як високобілкова добавка в комбікормовій промисловості та для збалансованості зернофуражу за протеїном.

Люпин білий, порівняно з іншими видами кормового люпину, відрізняється швидкими темпами росту, скоростиглістю та високою кормовою і зерновою продуктивностями. Вирощування люпину забезпечує підвищення родючості ґрунту, поповнення ґрунтового азоту за рахунок його біологічної фіксації. Високий вміст цінного білка в рослині та комплекс інших господарсько-цінних ознак робить люпин незамінною кормовою культурою.

Щороку новостворені сорти люпину білого проходять обов'язкову державну науково-технічну кваліфікаційну експертизу на придатність до поширення в Україні.